1. ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΤΟΥ 2016 ΚΑΙ ΤΟ COLPO GROSSO ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ

Μέσο: . . . . . ΤΑ ΝΕΑ

Ημ. Έκδοσης: . . .10/07/2021 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .10/07/2021

Σελίδα: 50

ΤΟΥ CENGIZ AKTAR

Ο Ερντογάν ονειρεύεται μεγαλεία πάνω στα συντρίμμια

«Μετά το αποτυχημένο στρατιωτικό πραξικόπημα, η Τουρκία δεν θα είναι πιο δημοκρατική, όπως αδέξια ισχυρίζονται κάποιοι, εντός και εκτός. Η ισορροπία του τουρκικού πολιτικού συστήματος δεν μετατοπιζόταν επί μακρόν ανάμεσα στη δημοκρατία και τη δικτατορία, αλλά ανάμεσα σε δύο δικτατορικά πρότυπα. Πράγματι, το καθεστώς αισθάνεται τώρα ισχυρό ώστε να εγκαθιδρύσει συνταγματικά ένα προεδρικό σύστημα παρόμοιο με αυτό του Πούτιν, χωρίς ελέγχους και ισορροπίες.

Σε αυτό το φόντο, οι πραξικοπηματίες, ανεξαρτήτως από τις σχέσεις που είχαν, τα αρχικά τους κίνητρα και τις τελικές τους προθέσεις, πρόσφεραν στο πιάτο στον Ερντογάν το προεδρικό καθεστώς που ονειρευόταν από το 2010. Για τον αποκαλούμενο "ήρωα της δημοκρατίας" το ζητούμενο είναι τώρα να ξεκινήσει τη διαδικασία της προεδροποίησης μέσω ενός δημοψηφίσματος, το οποίο είναι βέβαιο ότι θα κερδίσει. Ανακηρύσσοντας την 15η Ιουλίου ως "Ημέρα της Δημοκρατίας", η κυβέρνηση εδραιώνει τη νέα της νομιμοποίηση, με στόχο να επιτύχει την απόλυτη εξουσία της».

Αυτά έγραφα στη γαλλική «Le Monde» αμέσως μετά το σκοτεινό πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 2016, οι συνθήκες του οποίου έχουν κρατηθεί σκοπίμως μυστικές από το καθεστώς. Δυστυχώς, όλες οι προβλέψεις μου επαληθεύτηκαν και το πραξικόπημα αξιοποιήθηκε καταλλήλως από τον Ερντογάν προκειμένου να εγκαταστήσει ένα ολοκληρωτικό σύστημα διακυβέρνησης.

Το δημοψήφισμα έλαβε χώρα στις 16 Απριλίου 2017, οι προεδρικές εκλογές στις 24 Ιουνίου 2018, για να κλειδώσει το παραπάνω σύστημα. Σήμερα, η Τουρκία είναι συντρίμμια. Οι βασικοί θεσμοί – η δημόσια διοίκηση, τα πανεπιστήμια, ο στρατός, η διπλωματία, η δικαιοσύνη και η οικονομία – έχουν αλωθεί από τους καθεστωτικούς και βρίσκονται στο σύνολό τους υπό τον έλεγχο του προεδρικού παλατιού.

Δεν υπάρχει πλέον έλεγχος ή ισορροπία όσον αφορά στον παντοδύναμο Ερντογάν. Η νομοθετική και η δικαστική εξουσία έχουν αδρανοποιηθεί, εξαιτίας των υπερβολικών εξουσιών του προέδρου.

Η οικονομία είναι σε συμπληγάδες, το κατά κεφαλή ΑΕΠ έχει επιστρέψει στα επίπεδα των αρχών της δεκαετίας του 2000. Η πανδημία έχει πολλαπλασιάσει τις αρνητικές επιπτώσεις μιας άτοπης οικονομικής πολιτικής. Ολοένα περισσότεροι πολίτες δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις βασικές ανάγκες και τα αναγκαία τρόφιμα, οι αυτοκτονίες έχουν καταστεί καθημερινή ρουτίνα.

Επιπρόσθετα, ο πολιτικός χώρος συρρικνώνεται διαρκώς. Οι δυνάμεις επιβολής του νόμου απαγορεύουν συστηματικά κάθε έκφραση δημόσιας δυσφορίας. Δίπλα στον στρατό, η αστυνομία και η στρατοχωροφυλακή, οι ιδιωτικές παραστρατιωτικές ομάδες, οι φιλοκαθεστωτικές κουρδικές ομάδες, οι εταιρείες ιδιωτικής ασφάλειας και μαφιόζικες ομάδες είναι στη διάθεση του καθεστώτος. Η τουρκική κοινωνία εξοπλίζεται μέχρι τα δόντια, με τα δύο τρίτα των ενηλίκων ανδρών να είναι κάτοχοι όπλων, συχνά χωρίς άδεια.

Με βάση τα διεθνή πρότυπα, η Τουρκία δεν αποτελεί μια ελεύθερη χώρα όπου κυριαρχεί η έννομη τάξη και η ελευθερία του λόγου, ενώ τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι ανύπαρκτα.

Χάρη δε στην αντιπολίτευση χωρίς νόημα και περιεχόμενο που ασκείται (με εξαίρεση το HDP), οι πολίτες της Τουρκίας συχνά μένουν χωρίς πολιτική εναλλακτική. Η κοινωνία είναι αποκαμωμένη, οι επιλογές της περιορίζονται στη μετανάστευση-εξορία και τον εμφύλιο πόλεμο. Οι ξένες υπηρεσίες πληροφοριών κάνουν λόγο για 2 εκατομμύρια ανθρώπους που έχουν φύγει από τον Ιούλιο του 2016.

Παρά την παντοδυναμία του, ωστόσο, το καθεστώς είναι επίσης εξαντλημένο, απλώς κερδίζει χρόνο. Αν και ο Ερντογάν συνεχίζει να ονειρεύεται ότι θα είναι παρών στους εορτασμούς για τα 100 χρόνια της Δημοκρατίας το 2023 και ακόμη περισσότερο, οι τρομακτικές συνθήκες που επικρατούν στην Τουρκία ενδέχεται να μην του επιτρέψουν κάτι τέτοιο.

Ο Τσενγκίζ Ακτάρ είναι καθηγητής Πολιτικών Επιστημών στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το τελευταίο βιβλίο του «Το τουρκικό άχθος» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Επίμετρο

Το πραξικόπημα του 2016 και το colpo grosso του «σουλτάνου»

Τα όσα συνέβησαν το βράδυ της 15ης Ιουλίου 2016 άνοιξαν μια νέα σελίδα στη διακυβέρνηση της Τουρκίας από το ΑΚΡ και τον Ταγίπ Ερντογάν – πιο αυταρχική, πιο αντιδημοκρατική, πιο φιλοπόλεμη

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

Αργά το απόγευμα εκείνης της Παρασκευής, 15ης Ιουλίου του 2016, την ώρα που εκατομμύρια Τούρκοι είχαν επιστρέψει από τις δουλειές τους και ξεκουράζονταν ή έκαναν τη βόλτα τους, ενώ άλλοι σκέφτονταν ήδη πώς θα τα φέρουν βόλτα την επόμενη ημέρα, μια μάλλον απρόσμενη είδηση ήρθε να διακόψει τη συνήθη ροή του καθημερινού τους χρόνου. Ο τότε

Ο τούρκος πρόεδρος Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν μιλάει στους οπαδούς του σε επέτειο του αποτυχημένου πραξικοπήματος. Οι διώξεις εναντίον των γκιουλενιστών συνεχίζονται συστηματικά στην Τουρκία και το εξωτερικό

1. ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΤΟΥ 2016 ΚΑΙ ΤΟ COLPO GROSSO ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ

Μέσο: . . . . . ΤΑ ΝΕΑ

Ημ. Έκδοσης: . . .10/07/2021 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .10/07/2021

Σελίδα: 51

πρωθυπουργός της χώρας, Μπιναλί Γιλντιρίμ, τους ενημέρωσε πως «βρίσκεται σε εξέλιξη μια προσπάθεια ανατροπής της κυβέρνησης».

Γρήγορα, όλος ο κόσμος έστρεψε το βλέμμα του στην Τουρκία, αναμένοντας την εξέλιξη και την έκβαση ενός ακόμη πραξικοπήματος. Οι επόμενες ώρες ήταν δραματικές, ενώ η αγωνία για την τύχη του ίδιου του Ταγίπ Ερντογάν, για τον οποίο οι πληροφορίες ήταν αντιφατικές, κορυφωνόταν. Οι ανταποκρίσεις από την Αγκυρα και την Κωνσταντινούπολη έκαναν λόγο για συγκρούσεις ανάμεσα στις δυνάμεις των πραξικοπηματιών και τις μονάδες που παρέμεναν πιστές στην εκλεγμένη κυβέρνηση, με τη συμμετοχή τεθωρακισμένων και μαχητικών ελικοπτέρων και αεροσκαφών, τα οποία δεν δίστασαν να βάλουν στο στόχαστρό τους το Κοινοβούλιο και το προεδρικό μέγαρο.

Μέσα σε λίγες ώρες, η κατάσταση είχε ξεκαθαρίσει. Οι «ερντογανικοί», οι οποίοι είχαν κινητοποιηθεί κατά χιλιάδες στις μεγάλες πόλεις, είχαν πάρει τον έλεγχο της κατάστασης, απομονώνοντας και διαπομπεύοντας τους πραξικοπηματίες, πολλούς από τους οποίους απείλησαν και με λιντσάρισμα. Ο ίδιος ο Ερντογάν, ο οποίος ήταν πρόεδρος της χώρας από το καλοκαίρι του 2014, είχε δώσει σημεία ζωής λίγο μετά τα μεσάνυχτα, καλώντας τους οπαδούς του να κινητοποιηθούν. Αργότερα δε, περίπου στις 4 τα ξημερώματα και ενώ όλα είχαν ήδη κριθεί, επιβεβαιώθηκε πως βρισκόταν στο αεροδρόμιο της Κωνσταντινούπολης.

ΚΗΡΥΞΗ ΠΟΛΕΜΟΥ. Από εκεί, στο σύντομο τηλεοπτικό του διάγγελμα, κυριολεκτικά τα είπε όλα, προαναγγέλλοντας όσα θα ακολουθούσαν. Αφού επέρριψε την ευθύνη «σε εκείνους στην Πενσιλβάνια», φωτογραφίζοντας τον πάλαι ποτέ σύμμαχο και μέντορά του Φετουλάχ Γκιουλέν που ζει εκεί, υποσχέθηκε να «καθαρίσει» τον στρατό και τον κρατικό μηχανισμό από τους αντιπάλους του έθνους και του ίδιου. «Αυτή η εξέγερση ήταν ένα δώρου του θεού προς εμάς», είπε – κάνοντας πολλούς να αναρωτηθούν μήπως γνώριζε προκαταβολικά τι επρόκειτο να συμβεί και είχε στήσει μια αριστοτεχνική παγίδα στους αντιπάλους του.

Ορισμένες – ανεπιβεβαίωτες, είναι γεγονός – πληροφορίες αναφέρουν ότι ο τότε επικεφαλής της MIT, Χακάν Φιντάν (ο οποίος παραμένει ως σήμερα στη θέση του και είναι από τους πλέον έμπιστους του Ερντογάν) είχε ανακαλύψει τα σχέδια των «απίστων» στρατιωτικών και τους ανάγκασε να βιαστούν. Ετσι, η εκδήλωση του πραξικοπήματος έγινε μερικές ώρες νωρίτερα από ό,τι είχε προγραμματιστεί, με αποτέλεσμα ο συντονισμός να μην είναι καλός και τελικά, σε συνδυασμό και με ορισμένα άλλα γεγονότα, να επικρατήσει χάος στις τάξεις τους.

Ο δε πρόεδρος φέρεται να σώθηκε κυριολεκτικά στο παρά πέντε – όσο για το αεροσκάφος στο οποίο επέβαινε, φέρεται να βρέθηκε στο στόχαστρο των F-16 των πραξικοπηματιών, οι οποίοι όμως (άγνωστο γιατί) δεν το κατέρριψαν.

ΓΚΙΟΥΛΕΝΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΥΡΔΟΙ. Σε κάθε περίπτωση, το σίγουρο είναι ότι εκείνη τη νύχτα άνοιξε μια νέα σελίδα για την Τουρκία και για τη διακυβέρνηση Ερντογάν και ΑΚΡ. Μέσα στους επόμενους μήνες, μια τεράστια επιχείρηση εκκαθάρισης εξαπολύθηκε απ' άκρου εις άκρον της χώρας, με αποτέλεσμα δεκάδες χιλιάδες στρατιωτικοί, αστυνομικοί, εκπαιδευτικοί και άλλοι υπάλληλοι του κρατικού μηχανισμού να διωχθούν και να απολυθούν. Οποιοσδήποτε τολμούσε να ασκήσει κριτική στην κυβέρνηση και τον πρόεδρο ή το είχε κάνει στο παρελθόν βαφτιζόταν συλλήβδην «γκιουλενιστής» και έμπαινε στο στόχαστρο. Τα ΜΜΕ δεν αποτέλεσαν εξαίρεση, καθώς τα περισσότερα συγκροτήματα δήλωσαν πίστη προς το καθεστώς για να σωθούν, ενώ όσα δεν το έκαναν είτε έκλεισαν είτε αντιμετώπισαν τεράστιες δυσκολίες, καθώς δεκάδες δημοσιογράφοι τους διώχθηκαν.

Βαρύ κόστος πλήρωσαν, αναμφίβολα, οι Κούρδοι, οι οποίοι χαρακτηρίστηκαν αυθαίρετα και χωρίς αποδείξεις, συνεργοί του Γκιουλέν και των πραξικοπηματιών.

Ο Ερντογάν και η κυβέρνησή του τούς κυνήγησαν ανελέητα, εντός και εκτός συνόρων. Η Αγκυρα βρήκε τη δικαιολογία που χρειαζόταν για να εισβάλει στα εδάφη δύο γειτονικών κρατών, της Συρίας και του Ιράκ, αλλά και για να στείλει στη φυλακή το ηγετικό δίδυμο του Κόμματος της Δημοκρατίας των Λαών (HDP), Σελαχατίν Ντεμιρτάς και Φιγκέν Γιουκσεγκτάγκ, αρκετούς βουλευτές του, καθώς και τους περισσότερους δημάρχους που εξελέγησαν με τη στήριξή του στις εκλογές του 2019. Αυτή την περίοδο, μάλιστα, προετοιμάζεται η χαριστική βολή προς το HDP, καθώς έχει ήδη εκκινήσει η διαδικασία για να τεθεί εκτός νόμου, κάτι που είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα συμβεί – πιθανώς εντός του 2021 και σίγουρα πριν από τις επόμενες εκλογές.

ΠΑΡΑΤΑΣΗ ΜΕ ΤΕΡΑΣΤΙΟ ΚΟΣΤΟΣ. Με όλα αυτά, σε συνδυασμό και με το εθνικιστικό παραλήρημα που ακολούθησε τα επόμενα χρόνια, η αλήθεια είναι πως ο Ερντογάν διασφάλισε την παράταση της παραμονής του στην εξουσία, η οποία λίγο πριν από το πραξικόπημα δεν ήταν δεδομένη, όπως φάνηκε και στις διπλές εκλογές της προηγούμενης χρονιάς (Ιούνιος και Νοέμβριος 2015). Το πέτυχε, όμως, με μεγάλο κόστος, σε όλα τα επίπεδα: Για τη δημοκρατία και τις ατομικές ελευθερίες, για την ειρήνη στην περιοχή, για την οικονομία και το νόμισμα της χώρας, που έχουν βρεθεί στο μάτι του κυκλώνα.

Συνέπεια όλων αυτών είναι μεγάλο τμήμα του λαού της Τουρκίας να περνά πολύ δύσκολες μέρες. Η λάμψη του Ερντογάν και το αφήγημά του, παρά τα φαραωνικά σχέδια και έργα, έχουν πλέον ξεθωριάσει – κάτι που φαίνεται στις δημοσκοπήσεις, κυρίως όμως αποτυπώθηκε στις πρόσφατες δημοτικές εκλογές, με την απώλεια και της Κωνσταντινούπολης και της Αγκυρας, όπου εξελέγησαν δύο πολιτικοί που φιλοδοξούν να τον «τελειώσουν».

Ο ίδιος, ωστόσο, δεν έχει πει την τελευταία του λέξη – και πρέπει να τη φοβόμαστε.

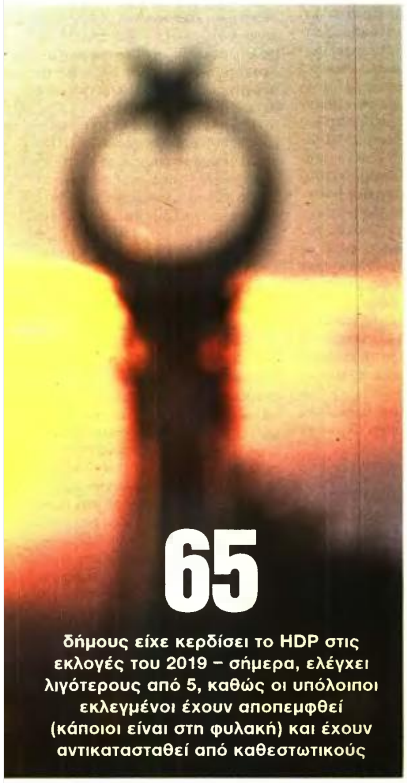

65

δήμους είχε κερδίσει το HDP στις εκλογές του 2019 – σήμερα, ελέγχει λιγότερους από 5, καθώς οι υπόλοιποι εκλεγμένοι έχουν αποπεμφθεί (κάποιοι είναι στη φυλακή) και έχουν αντικατασταθεί από καθεστωτικούς

ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗ

Η Τουρκία πέντε χρόνια μετά την απόπειρα πραξικοπήματος

Η πέμπτη επέτειος από το πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 2016 θα δώσει αφορμή για εορτασμούς και πανηγυρικές δηλώσεις της πολιτικής ηγεσίας της Τουρκίας. Αποτελεί όμως και αφορμή ανασκοπήσεως των γεγονότων της τελευταίας πενταετίας. Η Τουρκία του 2021 διαφέρει ουσιωδώς αυτής του 2016. Η απόπειρα πραξικοπήματος λειτούργησε ως αφορμή για να επιταχυνθεί η ενίσχυση των αυταρχικών χαρακτηριστικών του τουρκικού καθεστώτος. Η κήρυξη καταστάσεως εκτάκτου ανάγκης χρησίμευσε ως εργαλείο πολιτικών εκκαθαρίσεων και αναχαράξεως του πολιτικού χάρτη της χώρας. Αυτή επικυρώθηκε με την αναθεώρηση του συντάγματος και την εισαγωγή ενός συγκεντρωτικού προεδρικού συστήματος όπως εγκρίθηκε από το δημοψήφισμα της 16ης Απριλίου 2017, που υποτίθεται ότι θα συνέβαλλε σε ένα πλέον λειτουργικό σύστημα διακυβερνήσεως. Η εμπειρία των τελευταίων ετών έχει καταδείξει ότι το προεδρικό σύστημα ουδόλως συνέβαλε στην ταχύτερη και αποτελεσματικότερη διευθέτηση των κυβερνητικών υποθέσεων. Αντιθέτως οδήγησε σε καθυστερήσεις, σώρευση και αδυναμία αντιμετωπίσεως των σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η χώρα.

Η επιρροή του ακροδεξιού κυβερνητικού εταίρου Κόμματος Εθνικιστικής Δράσεως (MHP) αλλά και μέχρι πρότινος περιθωριακών ισλαμιστικών οργανώσεων στην πολιτική ατζέντα αλλά και τον κρατικό μηχανισμό αυξήθηκε πέραν πάσης προσδοκίας. Αυτή εκδηλώθηκε και με την υιοθέτηση πολιτικής καταστολής κάθε αντιπολιτευομένης ομάδος, του φιλοκουρδικού Δημοκρατικού Κόμματος των Λαών (HDP), του φεμινιστικού κινήματος αλλά και με ενέργειες υψηλού πολιτικού και πολιτισμικού συμβολισμού, όπως η μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε τέμενος και η αποχώρηση της Τουρκίας από τη Σύμβαση της Κωνσταντινουπόλεως για τα Δικαιώματα των Γυναικών.

Επίσης αξιοσημείωτη και καθοριστική για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις την τελευταία πενταετία υπήρξε η αποκατάσταση και η άνοδος της επιρροής μιας ομάδος αποστράτων αξιωματικών που είχαν διωχθεί από την κυβέρνηση Ερντογάν ενόσω συνεχιζόταν η συνεργασία της με την οργάνωση του Φετχουλάχ Γκιουλέν. Η προαγωγή του λεγομένου «Δόγματος της Γαλάζιας Πατρίδος» υπό τον Τζεμ Γκιούρντενιζ και τον Τζιχάντ Γιαϊτζή υπήρξε συνέπεια των ανακατατάξεων που επήλθαν ως απόρροια της απόπειρας πραξικοπήματος, διευκολύνθηκε από τις τουρκικές φιλοδοξίες και επέμβαση στη Λιβύη και συνέβαλε αποφασιστικά στη σύναψη του τουρκολιβυκού μνημονίου του Νοεμβρίου 2018 και τη ραγδαία επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Αν και τους τελευταίους μήνες η συμμαχία διερράγη μετά τη σύλληψη του Τζεμ Γκιούρντενιζ και άλλων ομοϊδεατών αποστράτων που υπέγραψαν δήλωση καταδίκης της τουρκικής πολιτικής για τη διώρυγα της Κωνσταντινουπόλεως και τη Συνθήκη του Μοντρέ, οι απόψεις τους εξακολουθούν να επηρεάζουν τη χάραξη πολιτικής.

Τέλος, αν και η καταστολή της απόπειρας πραξικοπήματος έδωσε την ευκαιρία να διακηρυχθεί η ανάγκη ενότητος στον κρατικό μηχανισμό, οι φατριασμοί παραμένουν ισχυροί. Μπορεί η οργάνωση του Φετχουλάχ Γκιουλέν να βρίσκεται πλέον υπό διωγμόν και εκτός κυκλωμάτων εξουσίας, η ενότητα όμως της κυβερνητικής συμμαχίας απειλείται από νέες αντιπαραθέσεις πολιτικών και ηγετών του υποκόσμου. Η αντιπαράθεση της ηγετικής φυσιογνωμίας του τουρκικού υποκόσμου Σεντάτ Πεκέρ με τον ομόλογό του και εκλεκτό του MHP Αλαατίν Τσακιτζή, αλλά και με τον υπουργό Εσωτερικών Σουλεϊμάν Σοϊλού, λίγους μήνες μετά την υποχρέωση σε παραίτηση του γαμπρού του τούρκου προέδρου Μπεράτ Αλμπαϊράκ, δείχνει πόσο διχασμένη παραμένει η κυβερνητική παράταξη και πώς παρά το νέο σύνταγμα ο τούρκος πρόεδρος μοιράζεται την εξουσία του με θεσμικούς και εξωθεσμικούς παράγοντες.

Ο Ιωάννης Ν. Γρηγοριάδης είναι αναπληρωτής καθηγητής του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Μπίλκεντ και επικεφαλής του Προγράμματος Τουρκίας στο Ελληνικό Ιδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)